

KAZNENA POLITIKA I RECIDIVIZAM

U V O D

Pojam “kaznena politika” često se koristi kao zamena termina “politika kažnjavanja” koji odražava državnu politiku koja propisuje, oblikuje kaznene norme, kažnjava, disciplinuje ili na drugi način tretira prestupnike. U sprovođenju kaznene politike uključeno je niz institucija i aktera. Svakako da se pod terminom kaznene politike podrazumeva i sklop kriminoloških i penoloških diskursa, te politike oblikovanja i izvršenja kazni u odgovarajućim penalnim i drugim institucijama, ali i politike, u najširem sklopu, koja uključuje krivično pravo i politike koja se bavi zločinom, prestupnicima i kažnjavanjem.

Pitanje kaznene politike, svrhe i ciljeva kažnjavanja su interesantna pitanja za mnoge naučne discipline koje izučavaju ljudsko ponašanje i društvene i interpersonalne odnose u zajednici. Kažnjavanje je, u suštini, “nametanje prestupniku određene deprivacije, restrikcije i oduzimanje prava, što bi u drugim slučajevima bilo moralno neispravno i nelegitimno”. Svakako da se kažnjavanje može posmatrati i sa moralnog aspekta i tu nailazimo na različite pristupe: kažnjavanje je moralno problematična praksa ali i shvatanja da je moralno dopustivo kazniti prestupnika.

Mr Jasmina Igrački, istraživač-saradnik, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.

Normativne teorije imaju za cilj da praksu kažnjavanja definišu i odrede ciljeve kažnjavanja i da usmeravaju kreatore kaznene politike i daju legitimitet državnim institucijama. Način reagovanja na kriminalitet zvisi od više faktora i on se menja i prilagođava određenim socijalnim, društvenim, psihološkim i dr. okolnostima. Zapaža se da je, poslednjih decenija, došlo do velikih promena u načinu reagovanja na kriminalitet. Došlo je do odbacivanje ideje rehabilitacije, a sve je prisutnije zaoštavanje kaznene politike, preporod kazne zatvora, politizacija kriminala, ekspanzija prevencije kriminaliteta, uključivanje civilnog društva u kontrolu kriminala, afirmacija prava žrtve, akcenat na bezbednosti zajednice, nov način upravljanja zatvorom i kriznim situacijama, stalno osećanje krize i sl.¹ Jedan broj autora je devedesetih godina 20. veka isticalo globalizaciju kaznene politike u smislu okretanja od represivne dimenzije kaznene politike ka širenju palete i osnaživanju primene vaninstitucionalnih sankcija i mera i naglašenoj individualizaciji u izricanju sankcija i mera i postupanju sa prestupnikom.

Takođe, sve je prisutnija tendencija razvijanja niz parakaznenih institucija i tehnologija mimo zatvora, a medicina, pedagogija, psihologija i socijalni rad sve su prisutniji u funkcionisanju kaznenih sistema. Međutim, brojni autori doveli su taj trend u pitanje i vodeće zemlje zapada, na čelu sa Amerikom i Velikom Britanijom, vraćaju se retributivnoj koncepciji i sve više afirmišu zatvor kao instituciju koja predstavlja najsigurnije mesto za izolaciju prestupnika iz društva.

Povećane zatvorske kazne i stroža kaznena politika, bili oni opravdani ili ne, nametnuli su se kao normativna činjenica komparativnih kaznenih zakonodavstava, a porasti zatvorske populacije isplivali su na videlo kao činjenica sociologije zatvora koja je zabrinula demokratske posmatrače, bez obzira na ideolisku orijentaciju. S pravom se postavlja pitanje - jesu li ljudi, u kratkom vremenskom periodu, stvarno postali skloniji zločinu ili postoje neki drugi razlozi za takvu pojavu. Globalno gledajući, početak 21. veka doneo je zatvorsku populaciju koja nikad u istoriji nije bila veća. Sjedinjene Američke Države istakle su se kao predvodnica naznačenih trendova koji prkose prosvetiteljskoj naraciji o ublažavanju kazni. Ponajpre u SAD-u, a sekundarno i na osnovi parcijalnog transfera kaznene politike u Velikoj Britaniji, utemeljena je naracija o kaznenom zaokretu na Zapadu (Garland, 2001).

¹ Stevanović, Z. & J. (2011), Efekti kazne zatvora i institucionalnog tretmana u prevenciji kriminaliteta, Pravna riječ, Udruženje pravnika Republike Srpske, Banja Luka, rehabilitacija, br. 3. str. 510-511.

Veliki procenat recidivizma i neefikasnost rasocijalizacije, kao i sve rasprostranjeniji kriminalitet, najraznovrsnijeg oblika na globalnom nivou, dovodi do sve izraženijeg neslaganja u stavu prema prestupnicima i načinu državne reakcije. Sve je prisutniji ambivalentan stav, gde jedni smatraju da je "kriminal neminovna pojava u savremenom društvu - navikni se, budi realističan, zaštiti se i preživi", dok drugi kriminal posmatraju kao „katastrofu za jedno društvo, gde neko mora da odgovara za takvo stanje, jer kriminal degeneriše društvo i znak da je krajnje vreme za povratak tradicionalnim vrednostima i disciplini". Ovi stavovi su posledica nedovoljne efikasnosti kazne zatvora i zatvorskih institucija u ostvranju svrhe i ciljeva kažnjavanja, što je izazvalo i teorijska promišljanja o svrsi kažnjavanja.

KAŽNJAVANJE I RECIDIVIZAM

U savremenim koncepcijama kaznene politike, najčešće se ističu tri glavna cilja: zaštita društva od prestupnika, resocijalizacija prestupnika i prevencija kriminalnog ponašanja. Penološka teorija zastupa shvatanje po kome se društvo najuspešnije brani od kriminala resocijalizacijom i reintegracijom prestupnika, odnosno njegovim ponovnim uključivanjem u društvo. Kad je reč o kazni zatvora i spomenutom modelu resocijalizacije, jedan broj autora upozorava na neprirodnost i konfliktnost uloge istovremenog kažnjavanja i resocijalizacije. To su dve posebne uloge, ali moguće je pronaći i zajedničke niti koje kažnjavanje i resocijalizaciju prestupnika povezuju.

Kažnjavanje je posledica prestupa i upozorenje da pojedinac mora da promeni ponašanje, vrednosni sistem, odnos prema društvenim vrednostima i sl. Resocijalizacija je koncept koji iznalazi sredstva i metode da u pojedincu promeni određene navike, vrednosni sistem i stav prema društvenim vrednostima - pogotovo ono ponašanje koje je normativno inkriminisano. Za ostvarivanje resocijalizacije individualizacija je, svakako, jedan od najosnovnijih oblika rada, koji podrazumeva donošenje pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora i koji se ostvaruju na profesionalan, zakonit i human način, poštujući ljudska prava i dostojanstvo ličnosti zatvorenika.

Poslednjih decenija sve više prevladava stav da kazna zatvora i institucionalna resocijalizacije ne utiče, u očekivanom obimu, na promenu obrasca ponašanja prestupnika i da se oni vrlo brzo vraćaju na kriminalni obrazac ponašanja, najčešće i sa znatno brutalnijim krivičnim delima. Takvo stanje se može objaš-

njavati neuspelom resocijalizacijom, dominantnijim uticajem zatvorske negativne neformalne strukture, ali i nemoći zatvora kao institucije da menja obrasce ponašanja prestupnika.² Svi ti faktori doprinse visokom procentu recidivizma³, koji pokazuje da se ne ostvaruju osnovni ciljevi kaznene politike, kako na nacionalnom tako i na globalnom nivou.

U savremenom društvu, društvu rizika, postmodernom društvu, kako ga različiti autori označavaju, penalna politika je okrenuta ka pragmatičnim ciljevima socijalne kontrole. Mnogi autori komentarišu da su promene koje se dešavaju u načinu reagovanja na kriminalitet nedosledne, raznorodne, kontradiktorne i bez jasne teorijske koncepcije. Primetan je dvojak pristup, pri čemu su za prestupnike koji su označeni kao opasni po društvo predviđene stroge kazne, dok se prema lakšim prestupnicima primenjuju alternativne sankcije ili procesi restorativne pravde. Pístup koji se oslanjao na tretman i rehabilitaciju je ustupio mesto retributivnom načinu razmišljanja o koncepciji kažnjavanja. Pod novom retribucijom se podrazumeva distribucija pravde koja je proporcionalna težini krivičnog dela, uz slogan "kažnjavanje prema zasluži", što je sasvim prihvatljivo građanima željnih pravde.⁴

U prethodne tri decenije došlo je do značajnih promena u načinu reagovanja na kriminalitet, promena koje karakteriše odbacivanje ideje rehabilitacije, zaoštavanje kaznene politike, preporod kazne zatvora, politizacija kriminala, ekspanzija prevencije kriminaliteta, uključivanje civilnog društva u kontrolu kriminala, afirmacija prava žrtve, akcenat na bezbednosti zajednice, nov način upravljanja, stalno osećanje krize. Konsekvencijalni pristup koji se oslanja na tretman i rehabilitaciju je ustupio mesto retributivnom načinu razmišljanja. Novu retribuciju ne treba shvatiti u talionskom smislu "oko za oko..." jer bi takva retorika odavala sliku osvetničke pravde, već u svetlu principa koji imaju za cilj distribuciju pravde koja je proporcionalna težini krivičnog dela. Novi retributivisti su pronašli slogan "kažnjavanje prema zasluži" (just desert), koji zvuči potpuno prihvatljivo uhu građanina željnog pravde (ili preciznije, uplašenog za sopstvenu bezbednost), ukoliko izuzmemo činjenicu da deluje "suviše lepo da bi bilo istini-

² Stevanović, Z. & Igrački, J. (2018), Uticaj politike strogog kažnjavanja na resocijalizaciju zatvorenika: šta pokazuje realnost?, Udruženje za međunarodno krivično pravo, Tara, str. 366-375.

³ Recidivizam se, na globalnom nivou, kreće i do 70%.

⁴ Vasiljević-Prodanović, D. (2011), Teorije kažnjavanja i njihove penološke implikacije, Specijalna edukacija i irehabilitacija br. 3. Beograd, str. 510-511.

to” (teoretičari su saglasni da je veoma teško proceniti pravu meru zasluge, odnosno, što bi narod rekao: “Ko je na svetu dobio po zasluži?”).

Krajem dvadesetog veka, za posledicu imalo obnavljanje strožijeg pristupa učinocima krivičnih dela i uvođenje mehanizama zastrašivanja budućih učinioaca krivičnih dela. Kao posledica nepoverenja u koncepciju resocijalizacije, na scenu stupaju različita konzervativna učenja koja kao tačku zajedničke provenijencije odražavaju duboko nepoverenje prema čoveku i bezgraničnu veru u samoregulacionu moć tržišta. Takvi stavovi postali su dominantni i u akademskoj zajednici Amerike, odakle se ti stavovi brzo proširili evropom i uticali su na stvaranje uslova za nova promišljanja i ideje o kažnjavanju i svrsi kažnjavanja. Iskustva iz kaznenih zavoda potvrđuju da popravljnje zločinaca ništa ne pomaže: ni uređenost penoloških ustanova, ni njihova kadrovska osposobljenost, ni finansijska obezbeđenost i sl. Vrlo jednostavno, svi pokušaji resocijalizacije kao da gube svaku vrednost pred činjenicom visokog povrata⁵.

Razmatrajući novonastalu skepsu prema specijalnopreventivnom učenju, zaključuje se da je došlo do “sloma koncepta (re)socijalizacije” zbog “rezignirajućeg iscrpljivanja” u njegovoj realizaciji⁶. U sličnom tonu ističe se da je umesto jednostranog isticanja resocijalizacije, kao svrhe kažnjavanja i pretenzija ka “humanizaciji” kaznenog prava, u modernoj teoriji krivičnog zakonodavstva na mesto resocijalizacije stupila je teorija generalne prevencije. Ovakva praktična iskustva već sama po sebi velikim delom razjašnjavaju novostečenu popularnost teorije zastrašivanja posednjih decenija.

Osnovno pitanje se postavlja: da li se celokupna krivičnopravna zaštita može osloniti na generalno-preventivni učinak kazne, a takođe da li i kakvu ulogu ima specijalna prevencija u ostvarivanju te zaštite? Što se tiče specijalne prevencije, ona ne može biti osnovni mehanizam funkcionisanja krivičnopravne zaštite iz jednostavnog razloga. Tako i Welzel, koji iz toga izvodi zaključak da nije primarni zadatak krivičnog prava da štiti određena dobra, već da štiti elementarne socijalnoetičke vrednosti, a tek kroz to, posredno, i pojedina pravna dobra. Kada bi krivičnopravna zaštita bila potpuno efikasna, njeno dejstvo se ograničava samo na lica kojima je izrečena krivična sankcija. Van njenog dometa su potencijalni učinoci, odnosno oni koji nisu bili osuđivani. Samo dejstvo specijalne

⁵ Cirkveni, N. (2011), *Zastrašujući učin kazne lišenja slobode*, Zbornik, PFZ, Zagreb, br. 3, str. 930-932.

⁶ Bojanić, I. & Mrčela, M. (2006), *Svrha kažnjavanja u kontekstu šeste novele Kaznenog zakona*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 13, br. 2, str. 436-437

prevencije, kao i njen odnos sa generalnom prevencijom može biti sporan. Jer, šta na učinioca koji je bio kažnjen, odnosno na koga je bila primenjena neka druga krivična sankcija, deluje da ne vrši nova krivična dela: da li je to primenjena kazna odnosno krivična sankcija, ili je to pretnja kaznom u slučaju novog krivičnog dela? Sama činjenica da je učinilac bio kažnjen ne bi bila prepreka za vršenje novih krivičnih dela ukoliko ne bi postojala mogućnost ponovnog kažnjavanja. I na takvog učinioca treba da deluje pretnja kaznom, a ne primenjena kazna. To što je bio kažnjen može biti osnov za očekivanje da će pretnja kaznom na njega efikasnije delovati, ali to i ne mora biti tako.

Poznato je da povratnik, ako je prema njemu bila primenjena kazna lišenja slobode mnogo manje gubi primenom nove kazne, nego neko ko nije bio kažnjavan. Radi se o gubitku socijalnog statusa i stigmatizaciji koja pojačava generalno preventivno dejstvo kazne, što je manje-više odsutno kod onoga ko je već bio kažnjavan. Iz toga se ne može zaključiti da primenjena kazna negativno utiče na efikasnost pretnje kaznom, jer je verovatno da kod ovih upoređivanja deluju i neki drugi faktori, ali to donekle dovodi u sumnju pretpostavku da primenjena kazna pojačava pretnju kaznom i tako deluje preventivno na osuđene učinioce krivičnih dela. Nesumnjiv specijalno-preventivni učinak u smislu krivičnopravne zaštite može se konstatovati samo u pogledu onemogućavanja osuđenog lica da vrši nova krivična dela za vreme izdržavanja kazne lišenja slobode, ili dok traju određene mere bezbednosti. Izvesno dejstvo u tom smislu imaju i one sankcije koje čine učinioca više "vidljivim", ili predstavljaju pretnju da se pretvore u težu sankciju u slučaju vršenja novog krivičnog dela.

No, specijalno-preventivni učinak u odnosu na osuđeno lice, čak i za vreme izdržavanja kazne lišenja slobode, neće voditi nekim značajnijim globalnim efektima. Ni argument da mali broj lica vrši veliki broj krivičnih dela ne znači u tom pogledu mnogo. Brojna istraživanja su pokazala da stopa kriminaliteta nije u korelaciji sa stopom osuđenih na kaznu lišenja slobode i da ona može ostati nepromenjena bez obzira na to koliko učinilaca izdržava kaznu lišenja slobode. Na njihovo mesto stupaju novi učinioci i to, često u broju koji prevazilazi broj onih koji su kaznom lišenja slobode onemogućeni da vrše krivična dela. Iako to ukazuje i na neefikasnost generalne prevencije, činjenica je da sprečavanje osuđenih učinilaca u daljem vršenju krivičnih dela ne utiče na obim izvršenja krivičnih dela. Neka istraživanja pokazuju da pretnja kaznom manje deluje na one koji su bili osuđivani u odnosu na kontrolnu grupu lica koja nisu bila osuđivana. Ch. Silberman tvrdi da i u slučaju kada bi svi učinioci krivičnih dela bili zatvoreni, da će bar jedan

broj novih učinilaca nastojati da iskoristi ekonomske prednosti vršenja krivičnih dela.

Danas je prošireno shvatanje da specijalna prevencija, i to ne samo ona koja polazi od ideje resocijalizacije, ne može dati ozbiljniji doprinos ostvarivanju zaštitne funkcije krivičnog prava. To ne umanjuje značaj primene krivičnih sankcija za ostvarivanje zaštitne funkcije krivičnog prava, ali ne toliko zbog specijalne, koliko zbog generalne prevencije. Specijalna prevencija može da ima prednost samo u odnosu na uzak krug učinilaca na koje zbog njihove psihičke defektnosti ili drugih razloga, pretnja kaznom ne može da deluje, i gde samostalno, ili uz kaznu treba primenjivati druge krivične sankcije.⁷ Pored ostalih pitanja uloge generalne prevencije, postavlja se i pitanje legitimnosti funkcije generalne prevencije koja se sastoji u zastrašivanju pretnjom kaznom. Poznat je prigovor retributivističkih teorija generalnoj prevenciji da niko ne može služiti kao sredstvo za zastrašivanje drugih, odnosno da čovek ne može služiti kao sredstvo za postizanje utilitarističkih ciljeva, da se on i njegova dobra ne mogu žrtvovati bez obzira kakva se društvena korist time postigla.

Opšte je poznato da ovaj stav potiče od Kanta i Hegela. Da li Kantov stav može dovesti u sumnju legitimnost generalne prevencije koju treba ostvarivati kroz propisanu, zaprećenu kaznu? Pretnja koja je upućena potencijalnim učinocima ne koristi nikoga da bi se drugi zastrašili, pa ni kao instrument za postizanje ciljeva koji su van onoga na koga se pretnja odnosi, tako da se Kantov argument može odnositi samo na primenu kazne. Ako se neko kažnjava samo zato da bi se na druge uticalo da ne vrše krivična dela, onda je to nepravedna kazna koja se ne može pravdati utilitarističkim ciljevima. Međutim, to bi bio slučaj samo kod kažnjavanja nevinog lica (hipotetički primer na koji se često nailazi u filozofskoj literaturi u oblasti etike kazne), ili pak kada bi neko zbog toga bio strože kažnjen od onoga što zaslužuje, tj. strožom kaznom od one koju zahteva stepen njegove krivice i težina izvršenog dela. Neko se ne kažnjava zbog drugih, nego zbog svojih postupaka, zbog toga da bi pretnja koja je i njemu bila upućena bila realizovana⁸.

U aktuelnoj politici strogog kažnjavanja prestupnika teži se efikasnijoj borbi protiv kriminaliteta, jer dosadašnji mehanizmi borbe protiv kriminaliteta nisu ostvarili očekivane efekte. Dakle, izostanak efekata kažnjavanja ne može se kompenzovati drakonskom visinom zaprećene kazne. I niske kazne mogu efikasno

⁷ Stojanović, Z. (2011) Preventivna funkcija krivičnog prava, CRIMEN (II) 1. str. 3–25.

⁸ Stojanović, Z. (2011) Preventivna funkcija krivičnog prava, CRIMEN (II) 1. str. 3–25.

delovati na vršenje manjeg broja krivičnih dela, ako je verovatnoća kažnjavanja dovoljno visoka. To važi i obrnuto, niska verovatnoća otkrivanja i kažnjavanja, najčešće se kompenzuje visokim kaznama. Ako je zastrašivanje jedini cilj, dokle god je visina kazne veća od kriminalnoga dobitka, dovoljno je povisiti verovatnost osude do maksimuma i time se postiže maksimalni zastrašujući efekat.

Takva politika kažnjavanja uzrokuje društveno neprihvatljive troškove, tj. troškove zatvaranja i osude koji premašuju štete uzrokovane kriminalitetom, odnosno korist ostvarenu njegovim sprečavanjem. Politika pune retributivnosti ne daje očekivane rezultate, što pokazuju iskustva zemalja koje imaju izraženu retributivnu koncepciju kažnjavanja (Amerika i dr. zemlje), gde je broj zatvorenika izrazito visok a stopa povrata veoma visoka - blizu 70%. Becker zato izričito traži "onaj kriterij koji ide izvan privlačnih fraza i daje primerenu težinu šteti od zločina, troškovima zatvaranja i osude učinioca krivičnih dela i društvenim troškovima kažnjavanja. Jedan takav kriterij je funkcija društvenog blagostanja suvremene ekonomije blagostanja." Na temelju takvoga kriterijuma društvo može odrediti koliko je sredstava spremno izdvojiti u borbu protiv kriminaliteta, odnosno koji je prag kriminaliteta spremno tolerisati. Becker to naziva stanjem optimaliteta, u kojem javnostnost može donositi optimalne odluke, tj. odluke koje minimiziraju gubitak društvenih prihoda zbog kriminaliteta.

S obzirom na to da ljudi u kriminalnu zonu ulaze iz istih motiva iz kojih se bave preduzetništvom i drugim legalnim aktivnostima – znači iz spremnosti na preuzimanje određenoga stepena rizika⁹. U savremenoj teoriji krivičnog prava se veoma retko mogu naći autori koji zastupaju "čiste" varijante konsekvencijalnih i retributivnih teorija. Umesto toga, značajan uticaj na kaznenu politiku imaju različite forme ovih teorija i njihove kombinacije, tzv. mešovite teorije, koje pokušavaju da prevaziđu nedostatke čistih teorija i premoste razlike među njima. Tako se javljaju: ograničeni konsekvencijalizam, negativni retributivizam, ograničeni retributivizam, retributivni konsekvencijalizam.

Neki teoretičari govore o paradoksu kažnjavanja koji proizilazi iz prihvatljivosti suprotstavljenih stanovišta: retributivnog i konsekvencijalističkog. Oni smatraju da se ciljevi ova dva filozofska pravca mogu postići na taj način što se i retributivni i konsekvencijalni kriterijumi postave kao neophodni uslovi za opravdavanje kažnjavanja. Konsekvencijalni kriterijumi se mogu koristiti za opravdanje

⁹ Cirkveni, N. (2011), Zastrašujući učin kazne lišenja slobode, Zbornik, PFZ, Zagreb, br. 3, str. 930-932.

postojanja institucija, a retributivni za opravdavanje njihovog delovanja; odnosno, konsekvencijalni za uspostavljanje zakonskog okvira kažnjavanja, a retributivni za opravdanje praktične primene zakona.

Ponovno glorifikovanje kazne zatvora je rezultat aktuelne politike koja promovise politiku kažnjavanja na temelju anticipirane popularnosti i da je zatvor sredstvo za stvaranje uslova za opštu bezbednost društva, ne uzimajući u obzir penološke konsekvence. Kao rezultat takve koncepcije kažnjavanja imamo masovna zatvaranja koja su iznad bilo koje stope zatvoreničke populacije i koja je suprotna istorijskim i komparativnim normama za društvo tog tipa.¹⁰

Takođe, danas je primetna kriza zatvora koja se manifestuje u neefikasnosti tretmana, izraženoj tenziji među zatvorenicima, visokom procentu obolelih zatvorenika, lošim higijenskim, materijalnim i drugim uslovima, nedovoljno motivisanom i edukovanom osoblju i sl. Fitzgerland i Sim navode pet elemenata krize zatvora: kriza uslova, kriza sadržaja, kriza autoriteta, kriza vidljivosti i kriza legitimnosti. U takvoj konstelaciji odnosa, sve se češće izražava sumnja u efikasnost kazne zatvora i zatvorskih institucija koje kaznu zatvora izvršavaju. Ove sumnje u efikasnost kazni zatvora nameću mnoga pitanja, šta društvo želi od kazne zatvora, šta očekuje od zatvora kao institucije, da li je moguće menjati ličnost kriminalca koji je formirao svoje stavove i stil života i sl. Moguće da je i stručna i laička javnost previše očekivala od ove sankcije i od zatvora kao ustanove koja krivične sankcije institucionalnog karaktera izvršava¹¹.

Istraživanja odnosa između dužine trajanja kazne zatvora i recidivizma pokazuju da zatvorenici sa većim rizikom, koji su duže provodili u zatvoru, imali su veću stopu recidivizma za 3% a zatvorenici sa nižim stepenom rizika, koji su duže proveli u zatvoru imali su stopu recidivizma oko 4%. Ovi rezultati pokazuju da nema bitne statističke značajnosti kod zatvorenika prema stepenu rizika i recidivizma. Odnosno, stroga politika kažnjavanja nema značajan uticaj na resocijalizaciju osuđenika. Dužina boravka u zatvoru nema značajan uticaj na prevenciju kriminaliteta, osim što izolacija prestupnika ima eliminacioni značaj¹².

¹⁰ Garland, D. (2001) *The culture of control - crime and social order in contemporary society*. Oxford university Press., str. 14.

¹¹ Stevanović, Z. & Igrački, J. (2011), *Efekti kazne zatvora i institucionalnog tretmana u prevenciji kriminaliteta*, Pravna riječ, Udruženje pravnika Republike Srpske, Banja Luka, str. 340, 348.

¹² <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/ffcts-prsn-sntncs-rcdvsm/index-en>, 28.10.2018.

Iz ove studije mogu se izvući određene preporuke: da se od zatvora ne može očekivati bitno smanjenje budućih kriminalnih aktivnosti, jer je istraživanje pokazalo da vreme provedeno u zatvoru povećava recidivizam prestupnika, kako kod niskih kazni tako i kod visokih kazni. Treba imati u vidu da čak i najuticajnijim zagovornicima upotrebe sankcija nisu samo skeptični u pogledu korišćenja zatvora, već i efekti u odvratanju od kriminaliteta.

Takođe, istraživanja pokazuju da duže kazne zatvora, u većini slučajeva, ne daju statistički značajno smanjenje recidivizma posebno za one kategorije zatvorenika koje imaju značajno kriminalno iskustvo i koji su strukturirani kriminalci. Za zatvorenike koji imaju ograničenu, odnosno, neznatnu kriminalnu prošlost, duže kazne zatvora statistički smanjuju verovatnoću recidivizma.

ZAKLJUČAK

Savremena kaznena politika, na globalnom nivou, kreće se u dvostepenom modelu kažnjavanja: za izvršioce teških krivičnih dela intencija je izricanje dugih kazni zatvora, a za izvršioce krivičnih dela manje društvene opasnosti, izricanje kraćih kazni i vaninstitucionalnih sankcija i mera.

Koncepcija resocijalizacije, kao dominantna penološka doktrina, druge polovine dvadesetog veka postepeno ustupa mesto retributivnim objašnjenjima kažnjavanja. Jedna od zamerki upućenih teoriji resocijalizacije odnosila se na neuspešnost programa rehabilitacije i tretiranje prestupnika kao sredstva za ostvarivanje ciljeva kažnjavanja, a što za posledicu je imala visok procenat recidivizma.

Revidirana ideja retributivista o kažnjavanju "prema zaslugi", uz uvažavanje prestupnika kao moralnog bića i ravnopravnog sugrađanina, naišla je na odobravanje neoliberalista i šire javnosti. Kao rezultat primene principa proporcionalnosti kažnjavanja došlo je, međutim, do velikog porasta broja zatvorenika, problema prenaseljenosti zatvora i povećanja troškova. Takva kaznena politika, nažalost, ne daje primetne rezultate u prevenciji kriminaliteta i nije bitno uticala na visok procenat recidivizma.

Pozitivna strana takve kaznene politike je, u najvećem stepenu, izolacija prestupnika iz socijalne sredine i zaštita društva od opasnih kriminalaca. S pravom se postavlja pitanje da li retributivne teorije mogu samostalno da se izbere

sa izazovima koje postavlja savremena penalna praksa? Prema mišljenju kritičara, odgovor je negativan¹³.

JASMINA, LL.M.,
Institute of Criminological
and Sociological Research

PENALTY POLICY AND RECIDIVISM

Summary

In adequate resocialization of prisoner sincreased the sharpening of criminal policy, turning towards prison sentence, the politicization of crime and affirmation of the criminal procedure mechanisms against crime. However, increasing such criminal policy and repressive concept application the effects of the crime prevention are unsatisfactory. The crime and recidivism rate are constantly high. It has to be under lined that a very new and alsovery dangerous forms of criminal behavior (cybercrime, corporate, organized and many others. forms of crime) appeared.

Furthermore, the prison population are increasing to the limits of endangering the prison system at the global level. In that circumstances, the effects of criminal policies and institutional criminal sanctions are lessefficient when it comes to there habilitation. Only the isolation of offender from society retainedits function. Even the most persistent advocates of efficiency of criminal policies and criminal sanctions in the fight against crime, expressing certain doubts over the effects that could be realize after implementing them. Empirical research clearly shows that imprisonment left very negative consequences that are mostly relate to the high percent age of recidivism. Institutional character sanctions have a significant effectonly with high certainty and short period of execution. The purpose of criminal sanctions and it sexecution is significantly reduced if the court process take stoolon gandif there is a biggap in time between the offence and sanction execution. As for the conclusion, its hould be noted that crime policy and crime prevention are strongly influenced by inefficiency of the judicial system.

¹³ Vasiljević-Prodanović, D. (2011), Teorije kažnjavanja i njihove penološke implikacije, Specijalna edukacija i irehabilitacija, br 3. Beograd, str. 510-511.

